

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ

Свістельник І. Р.

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. Проаналізовано формування системи галузевої інформації, інформаційного забезпечення, інформаційної діяльності. Показано, що впродовж багатьох років галузева наукова інформація формувалася за певними етапами, накопичувалася і зберігалася в інформаційних підрозділах, якими були і тепер залишаються бібліотеки вищих навчальних закладів фізкультурного профілю. Разом з тим, у сучасних умовах здійснення інформаційного забезпечення наукової діяльності має відбуватися на новому рівні – електронному.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, інформаційна діяльність, система галузевої наукової інформації.

Аннотация. Свистельник И. Р. Информационное обеспечение научной деятельности в высших учебных заведениях физкультурного профиля. Проанализировано формирование системы отраслевой информации, информационного обеспечения и информационной деятельности. Показано, что на протяжении длительного периода времени отраслевая научная информация формировалась согласно определенным этапам, обрабатывалась и сохранялась в библиотеках высших учебных заведениях физкультурного профиля. В современных условиях информационное обеспечение научной деятельности должно претерпеть ряд изменений – информация должна формироваться в новом качестве – электронном.

Ключевые слова: информационное обеспечение, информационная деятельность, система отраслевой информации.

Abstract. Svistelnyk I. The press coverage of scientific activity in higher educational establishment of physical specialization. In the article there are analyzed the system formation of applied-reach information press coverage and information activity. There is shown that over a long period of time the applied-reach scientific information was formed according to certain stages, processed and stored in the libraries of higher education establishments of physical specialization. On up-to-date conditions the press coverage of scientific activity should undergo a number changes – the information should be formed in new quality – electronic.

Key words: press coverage, information activity, system of applied-research.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оперативний доступ до інформаційних ресурсів та інтенсивний обмін інформацією між вченими забезпечується розвитком науково-інформаційної діяльності як складової науково-дослідної роботи у ВНЗ фізкультурного профілю. Тут сформована цілісна система наукових інформаційних джерел та інформаційна модель наукових комунікацій у вигляді електронних ресурсів, здійснюється інформаційно-аналітичне опрацювання інформації, проводиться її структурування відповідно до класифікації, систематизації, надається доступ до існуючих інформаційних джерел.

Інформаційне забезпечення фахівців галузі фізичної культури і спорту сьогодні супроводжується деякими труднощами. У теперішніх умовах недостатнього фінансування та високої вартості книг і періодичних видань комплектувати, організувати, зберігати та надавати у користування інформаційні ресурси, а також забезпечувати пошук потрібної інформації є досить непросто [1]. Водночас від систематичного та вичерпного поповнення інформаційними ресурсами залежать швидкість розповсюдження актуальних знань та досвіду, продукування інновацій і загалом темпи науково-дослідних робіт [2]. Інформаційна складова спортивної галузі України значно відстає від загальносвітового та європейського наукового інформаційного простору, який є добре розгалуженим та розвиненим [2].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках

основної теми 1.5 Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр.

Мета дослідження – проаналізувати та узагальнити систему інформаційного забезпечення наукової діяльності у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю.

Матеріали дослідження. У сучасних умовах здійснення інноваційного розвитку України, коли зростає науковий потенціал країни, поширюються наукові дослідження, підвищуються вимоги до якості підготовки фахівців галузі фізичної культури та спорту, значно підвищується роль наукової галузевої інформації. Відповідно зростає значущість оптимізації інформаційного забезпечення спортивної науки, а кількість наукових публікацій, поява нових електронних ресурсів, поширення наукових комунікацій потребують координації зусиль фахівців інформаційної сфери діяльності та формування системи управління науковими інформаційними ресурсами.

Спортивна інформація формувалася впродовж минулого століття. Саме з 20-х років були закладені фундаментальні основи галузевої інформації, форми і методи інформаційного забезпечення. Спортивна інформація сьогодні має великі обсяги та вирізняється все більшою появою нових наукових публікацій. Число періодичних (журнали) та продовжуваних (збірники наукових праць) видань щороку зростає. Необхідність опрацювання та доведення до фахівців галузі величезного інформаційного масиву спонукають інформаційні служби до постійного удосконалення інформаційної діяльності й інформаційного забезпечення з урахуванням розвитку сучасних інформацій-

них технологій.

Зміни форм і засобів інформаційної діяльності, формування нових напрямків інформаційної роботи змушують переосмислювати функції інформаційних посередників щодо управління інформаційними ресурсами. Усі галузеві інформаційні джерела спрямовані на виконання інформаційних потреб і впродовж десяти років накопичувалися шляхом збирання, опрацювання, систематизації, зберігання, пошуку на надання у користування. Користувачами спортивно-інформаційної були і залишаються вчені-дослідники, науковці, вчителі фізичного виховання, тренери, провідні фахівці галузі, студенти, магістранти, аспіранти та усі ті, кого цікавить будь-яка сучасна наукова галузева інформація.

Історично склалося так, що галузева інформаційна діяльність пройшла певні етапи свого розвитку, перший з яких пов'язаний з появою перших журналів, зокрема науково-методичного журналу «Теория и практика физической культуры» (з 1925 року). Саме цей журнал став провідником та розповсюджувачем науково-методичної думки в галузі фізичного виховання і спорту. За його допомогою не тільки розв'язувалися інформаційні завдання, але й розповсюджувалися наукові ідеї. Таким чином розпочала свій розвиток й інформаційна діяльність. Згодом для надання відповідної інформації науковцям виникла необхідність у формуванні інформаційних фондів, які мали стати основними надавачами кваліфікованої наукової спортивно-інформації. Збільшення її обсягів спонукало до створення інформаційно-пошукової системи, яка розпочала формуватися у бібліотеках ВНЗ фізкультурного профілю. Бібліотеки не тільки накопичували інформацію, а й аналітично працювали з нею, сповіщали наукову спільноту про досягнення у галузі фізичної культури та спорту, а отже здійснювали інформаційне забезпечення та інформаційне обслуговування. Інформаційне забезпечення допомагало фахівцям орієнтуватися в потоці великої кількості інформаційних джерел, а інформаційне обслуговування передбачало диференціацію у наданні інформації.

На початку 80-х років минулого століття формуванню системи наукової інформації галузі фізичної культури і спорту надавали великого значення. Цьому сприяло засідання президії Наукової ради Спорткомітету СРСР, де вирішувалися питання розвитку науки. Мета роботи Наукової ради полягала у визначенні стратегії науково-дослідної роботи, виявленні найбільш актуальних наукових тем та розгляді перспективних наукових розробок. Уперше було розглянуто проблему інформаційного забезпечення галузі та проект створення системи науково-технічної інформації з фізичної культури і спорту (СНТИ-ФіС). Інформаційні служби галузі, зокрема науково-дослідні інститути, бібліотеки ВНЗ фізкультурного профілю, лабораторії, методичні кабінети мали у сучасних умовах комплексно вирішувати актуальні завдання наукового інформування, надавати кваліфіковану інформацію медико-біологічної, педагогічної та психологічної спрямованості. У зв'язку з цим президія Наукової ради розглянула проект створення СНТИ-ФіС і прийняла рішення, згідно з яким інформаційне забезпечення галузі було визнано одним з головних напрямків підвищення рівня розвитку фізичної культури та спорту [4].

Передбачалося, що система інформаційного

забезпечення буде мати всесоюзний та регіонально-республіканські інформаційні органи, які функціонуватимуть у науково-дослідних інститутах і ВНЗ фізкультурного профілю. Для покращення інформаційного забезпечення Наукова рада рекомендувала вдосконалити форми доведення інформації до професійно-педагогічних кадрів і підвищувати оперативність інформаційної діяльності. Система інформації мала функціонувати у двох напрямках: виявлення запитів фахівців на інформацію і розвиток інформаційної бази за рахунок збільшення видів інформаційних джерел, коштів на їх придбання для бібліотек ВНЗ фізкультурного профілю та збільшення інформаційних каналів передачі інформації. Найбільшу увагу планували приділяти організації інформації, техніці її накопичення, збереження, опрацювання та надання у користування.

Черговим кроком до вдосконалення інформаційного забезпечення фахівців галузі фізичної культури і спорту було визначення всіх видів галузевої інформації та компонентів інформаційного потоку, які функціонували. Було очевидно, що інформаційна взаємодія фахівців між собою та із зовнішнім середовищем відбувається в різних напрямках і охоплює всі види діяльності в галузі: управління, навчально-тренувальний і виховний процеси, спорт вищих досягнень та масові форми фізичної культури і спорту, науково-дослідну роботу. Визначення видів діяльності давало методологічну основу для виокремлення і характеристики різних видів інформації в загальному інформаційному потоці, з якою були пов'язані фахівці. Інформаційні потоки, які визначали упорядкований рух інформаційних матеріалів, були взаємопов'язані зовнішнім та внутрішнім рухом інформації, а також низхідною, горизонтальною, паралельною, прямою та зворотною інформацією [4]. Ефективність інформаційного забезпечення залежала від того, наскільки динамічно здійснювалося управління потоками інформації в галузі фізичної культури та спорту.

З розпадом Радянського Союзу зазнала структурних змін і система наукової галузевої інформації. Тривалий час інформаційне забезпечення залишалося слабким, а інформаційне обслуговування на низькому рівні: кількість інформації, що надходила, мала хаотичний характер, зосереджувалася лише в одному з ВНЗ фізкультурного профілю, не було інформаційного обміну тощо. Згодом почали розширюватися методи управління інформацією, до яких сьогодні відносять оцінку інформаційних потреб, методи збирання інформації, її накопичення та аналізу, методи управління, що є похідними від управління інформаційними технологіями (технічними засобами, програмним забезпеченням).

Сучасна інформаційна діяльність пов'язана у першу чергу з розвитком і поширенням електронних інформаційних ресурсів, а розвиток науково-технічного рівня характеризується високими вимогами до повноти, якості, оперативності отримання необхідної інформації, що, в свою чергу, зумовлює появу нових підходів аналітичного опрацювання інформаційних масивів, а також розширення форм подання і представлення наукової інформації. Відповідно з'являються широкі можливості для удосконалення інформаційного забезпечення наукових досліджень.

За останні роки значно змінилися не тільки ін-

формаційні функції, а й загалом система наукового галузевого інформування. Виходячи із сучасних вимог, бібліотеки ВНЗ фізкультурного профілю мають активно формувати електронні інформаційні ресурси. Перегляд веб-сайтів п'яти ВНЗ фізкультурного профілю, які формують галузевий інформаційний простір, дозволив констатувати, що сайти в першу чергу виконують презентаційну, довідкову та сервісну функції. Офіційних сайтів бібліотеки цих навчальних закладів не мають, мають лише власні сторінки у структурі веб-сайту ВНЗ. І тільки дві бібліотеки – Національного університету фізичного виховання і спорту України (НУФВіСУ) та Львівського державного університету фізичної культури (ЛДУФК) представляють широкому загалу інформацію щодо власних інформаційних джерел.

Інформаційне наповнення, стабільність та актуальність інформації, зручність навігації, єдність дизайну всіх розділів і дотримання принципу відкритості – надання повної інформації про всі аспекти діяльності – характеризують веб-сайти Національного університету фізичного виховання і спорту України та Львівського державного університету фізичної культури. Створюючи власні веб-сайти, ці навчальні заклади дотримувалися таких вимог: якісний дизайн, простота навігації, оперативне оновлення сторінок, доступність викладеної інформації. Зокрема, Національний університет фізичного виховання і спорту України представляє широкому загалу відомості про бібліотеку, її фонди, довідково-пошуковий апарат – систему каталогів і картотек (алфавітний (читацький), відділу абонементу, іноземними мовами), систематичний каталог, систематичну картотеку статей, тематичні картотеки («Олімпійський спорт», «Професійний спорт», «Здоровий спосіб життя», «Нетрадиційні методи оздоровлення»), картотеки дисертацій, авторефератів дисертацій, друкованих праць професорсько-викладацького складу, перекладів статей з іноземних журналів, періодичних видань, серійних видань, назв творів художньої літератури); нові надходження, структуру та керівництво бібліотеки, правила користування бібліотекою, години роботи та інформаційно-ресурсний розділ (електронні адреси освітянських організацій України, найвідоміших бібліотек, вищих навчальних закладів, зокрема й фізкультурного профілю, новини і контактні телефони). Важливою особливістю для веб-сайту Національного університету фізичного виховання і спорту України є те, що він надає можливість у режимі реального часу скористатися електронним каталогом бібліотеки [5].

Ознайомитися з відомостями про бібліотеку, її структуру дозволяє веб-сайт Львівського державного університету фізичної культури. Тут висвітлено історію бібліотеки, її фонди та довідково-пошуковий апарат. Користувачам надано можливість скористатися електронними бібліографічними виданнями: покаж-

чиком літератури іноземними мовами, тематичними покажчиками «Історія фізичної культури», «Вступ до спеціальності», «Спорт в українській діаспорі», анотованими покажчиками «Адаптивний спорт», «Олімпійська освіта», покажчиками друкованих праць професорсько-викладацького складу та аспірантів ЛДУФК (2006–2010 рр.), а також списком спеціалізованої польської літератури (галузь фізичної культури і спорту) [6]. Бібліотека Львівського державного університету фізичної культури формує електронний каталог, але знайти його складно – на сайті він виокремлений у розділі «Дошка оголошень». Важливою особливістю бібліотеки ЛДУФК є проведення нею наукової та видавничої роботи з бібліографування історії вищого навчального закладу та провідних науковців вузу. На сайті представлені бібліографічні видання наукових праць ректорів, докторів наук та професорів, проректорів, деканів та завідувачів кафедр [7].

Серед п'яти ВНЗ фізкультурного профілю тільки веб-сторінки мають Харківська державна академія фізичної культури, Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту та Донецький державний інститут здоров'я, фізичного виховання і спорту. Веб-сторінки надають інформацію про ВНЗ, його місцезнаходження, дату заснування, наявні факультети та спеціальності. Отримати більше інформації, зокрема про наявні інформаційні ресурси та роботу бібліотеки, веб-сторінки не дозволяють.

Аналізуючи результати, важко не помітити, що в аспектах виробництва інформації та її розповсюдження поза увагою залишаються питання поширення інформаційного продукту, зокрема у повнотекстовому форматі, що призводить до очевидного розриву між інформаційними посередниками та аудиторією, яка її потребує. Різноманітність підходів до подання інформації (НУФВіСУ, ЛДУФК) та інертність інших бібліотек ВНЗ фізкультурного профілю стають перешкодою у налагодженні системи інформаційного забезпечення науки на новому, більш високому рівні.

Висновки. Отже, маючи величезний науковий інформаційний потенціал, сформований у минулому тисячолітті, вищі навчальні заклади фізкультурного профілю, окрім НУФВіСУ та ЛДУФК, не здійснюють належного інформаційного забезпечення, не надають викладачам, науковцям, фахівцям галузі повної інформації про ресурси бібліотек через систему електронного інформування, зокрема електронного каталогу – головної бази даних, що відображає галузевий науковий фонд і періодику. Користувач не отримує вичерпної картини наукового інформаційного галузевого простору. Доступність інформації для вчених не досягається шляхом максимального розкриття інформаційних фондів і наближення науковців через вільний і необмежений доступ до всіх друкованих видань засобами електронного повнотекстового формату.

Література:

1. Свістельник І. Р. Веб-сайт ВНЗ фізкультурного профілю як інструмент інформаційного забезпечення фахівців галузі фізичної культури і спорту / Свістельник І. Р. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 4. – С. 125–127.
2. Єрмаков С. С. Фахові видання як складова євроінтеграційного процесу спортивної науки / Єрмаков С. С. // матеріали наук. конф. [Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту], (Харків, 8-9 грудня 2005 р.) / – Харків : «ОВС», 2005. – С. 70-71.
3. О работе Научного совета Спорткомитета СССР // Научно-спортивный вестник. – 1979. – № 1. – С. 36.